

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 354:351.74(477)

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ: ПОДІЇ,
КЕРІВНИКИ, ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ (1917–2017 РР.) :**
В 3 Т. – Т. 1 : МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЗА ДОБИ УНР
ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1917–1920 РР.) / [М. Г. ВЕРБЕНСЬКИЙ,
О. Н. ЯРМИШ, Т. О. ПРОЦЕНКО ТА ІН.] ; ДЕРЖ. Н.-Д. ІН-Т МВС
УКРАЇНИ. – КИЇВ : [ДНДІ МВС УКРАЇНИ], 2012. – 686 С.

Звичайно, сьогодні нікого не здивуєш виданням збірника документів. Але все ж серед подібних видань рецензована робота займає особливе місце. Достатньо продумана структура роботи, фундаментальність та унікальність підібраних документів та матеріалів, інформаційно насичені статті про керівників органів внутрішніх справ указанного періоду – все робить збірник цінним джерелом і цікавою книгою. Вражає системність та обсяг зібраного матеріалу, який, як заплановано, охопить столітній період історії вітчизняного МВС, хоча поки що йдеться про перший том, що репрезентує добу Національної революції та Громадянської війни в Україні.

Автори-укладачі справедливо зазначають, що історія Міністерства внутрішніх справ України розпочинається зі створення у червні 1917 р. Генерального секретарства, яке 11 (24) січня 1918 р. було перейменовано на Міністерство внутрішніх справ Української Народної Республіки – галузевого державного виконавчого органу з найширшими повноваженнями. Ця дата справедливо взята як першопочаткова точка відліку, і справа тут не в тому, що назва «міністерство внутрішніх справ» з'явилася тільки у 1918 р. Згідно з Декларацією Генерального секретаріату, прийнятою 29 вересня 1917 р., було визначено завдання Генерального секретарства внутрішніх справ: воно зобов'язувалося рішуче боротися з анархією та контрреволюційними замахами за допомогою демократичних органів місцевого самоврядування.

У книзі досить детально і предметно аналізуються основні напрямки роботи міністерства в кожен з періодів Національної революції 1917–1920 рр. Цьому присвячується спеціальна стаття з відповідних розділів, яка допомагає читачеві зорієнтуватися у круговерті тих динамічних і швидкоплинних подій. Наступним підрозділом іде короткий нарис про керівників органів внутрішніх справ відповідного періоду. Відкриває цю частину книги нарис про першого Генерального секретаря (Народного Міністра) внутрішніх справ В. К. Винниченка. Дається коротка біографічна довідка на кожного міністра та характеризується його діяльність на цій посаді. Щодо В. К. Винниченка, то автори зосереджують свою увагу майже винятково на його загальнополітичній діяльності, не виділяючи особливо специфіку його роботи як міністра внутрішніх справ. Це і зрозуміло, адже В. К. Винниченко дійсно фактично лише цим і займався. Але вже у нарисі про П. О. Христюка виділяється його саме міністерська діяльність. У якійсь мірі ми можемо подібне сказати і про документи: автори наводять значну кількість текстів загальнополітичних документів, зокрема Маніфесту про відречення від влади Миколи II, Декларацію Тимчасового уряду про його склад та завдання, Першу відозву Центральної влади тощо, тобто документи, які можна зустріти навіть у хрестоматіях для шкіл та інших збірниках документів. Це багато що дає для вивчення контексту та політичного тла тодішніх подій, але меншою мірою стосується безпосередньої діяльності міністерства внутрішніх справ.

Для усіх, хто цікавиться історією поліції та міністерства внутрішніх справ, безсумнівний інтерес матиме «Короткий нарис діяльності міністерства внутрішніх справ Тимчасового уряду з моменту державного перевороту до 1 липня 1917 р.», виданий у Петрограді у 1917 р. і вміщений у книзі (с. 64–96). До речі, слід відзначити, що тут (як видно з назви документа), йдеться не про Лютневу революцію, а про державний переворот – саме так це називали тоді представники нового уряду.

Важливе значення мають і короткі коментарі та пояснення до деяких документів, які в основному стосуються деяких персоналій. Тут, поруч з відомими особами, такими як О. Ф. Керенський, І. Г. Церетелі, С. В. Петлюра, є довідки про менш значущих осіб, зокрема міністра фінансів та банкіра Х. А. Антоновича, громадського діяча та кооператора М. М. Стасюка, громадського діяча та журналіста В. В. Садовського та багатьох інших, що надає рецензованій роботі ще більшої інформаційної насиченості та підвищує її науковий рівень.

Досить цікавим для історика та й пересічного читача є документ № 113 «Доповідна записка міністерства внутрішніх справ урядові УНР про ліквідацію пам'ятників часів самодержавства» від 25 квітня 1918 р. У цьому документі МВС відзначило, що у Києві є кілька пам'ятників, котрі було збудовано російським урядом для того, щоб демонструвати владу і могутність російського уряду та політичне поневолення України та її залежність від Росії. Йдеться про пам'ятник Миколі I проти університету, Іскрі та Кочубею проти Микільських воріт (сучасна Арсенальна площа), Олександрю II на Царському плацу (нині Європейська площа), залишки пам'ятника Столипіну (був в основному зруйнований у березні 1917 р., нині Майдан Незалежності). Крім того, зазначалося в документі, на пам'ятнику Б. Хмельницькому є тенденційні написи: «Волим под царя восточного, православного» і «Богдану Хмельницкому – единая, неделимая Россия», а на багатьох пам'ятниках є російські двоголові орли. У зв'язку з цим МВС пропонувало: пам'ятники Іскрі та Кочубею, Олександрю II, Столипіну – ліквідувати зовсім; Миколі I – перенести у двір університету, написи на пам'ятнику Б. Хмельницькому замінити іншими, а двоголових орлів – поздймати. Металеві матеріали цих пам'ятників мали піти на гармати і гроші (с. 157–158). У дійсності у 1918 р. було демонтовано лише пам'ятник Іскрі та Кочубею, пам'ятники Миколі I та Олександрю II демонтували більшовики у 1920 р. Цитовані вище написи на пам'ятнику Б. Хмельницькому було замінено у 1919 і 1924 рр. Можливо, про це слід було б сказати у примітці до цього документа.

Відчуття реальності і колориту надають збірнику вміщені у ньому спогади різних діячів Української революції, зокрема гетьмана П. П. Скоропадського, де він дає характеристику діяльності МВС та окремих міністрів, Д. І. Дорошенка, М. М. Могилянського, А. І. Денікіна та ін.

У кінці книги усі основні події його періоду щодо МВС систематизовано у «Хроніці основних подій», що також слід віднести до позитивних моментів рецензованого видання. Без сумніву, авторами проведено значну та важливу роботу, яка заслуговує на високу оцінку.

Володимир ГРЕЧЕНКО,
доктор історичних наук, професор
(Харківський національний університет внутрішніх справ)